

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
Termiz davlat universiteti

Fan nomi:

BOLALAR ADABIYOTI

**Mavzu: Bolalar adabiyotida xalq og'zaki ijodi. Maqol,
topishmoqlar**

Reja:

- **Bolalar folklori.**
- **Maqol haqida nazariy ma'lumotlar.**
- **Tez aytish.**
- **Xulosa.**

Xalq og`zaki ijodi asarlari orqali ham ajdodlari zakovati va jasoratlaridan saboq oladi, buyuk ajdodlari va ularning yashash tarzi bilan tanishadi. Folklorda xalq zakovati, iste`dodi va til boyligi namoyon bo`ladi. Bu xususiyat ayniqsa maqol va topishmoqlarda ko`rinadi.

Maqol arabcha “ qavolla ” , “ qavlun ” soʻzlaridan olingan boʻlib, soʻz, aytmoq, soʻzlamq maʼnolarini anglatadi.

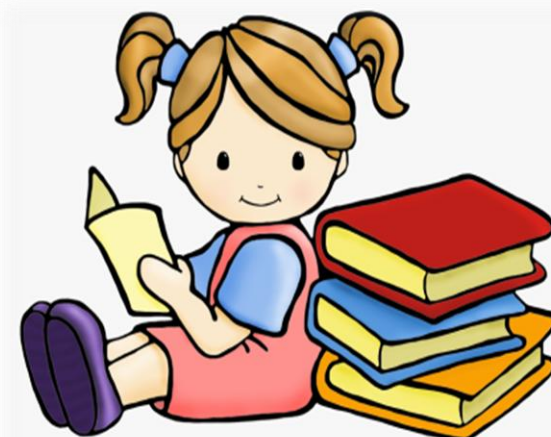

Maqol – xalqning hayotiy tajribalari asosida yuzaga kelgan dono, purhikmat soʻzlar. El orasida naql soʻzi ham maqol maʼnosida qoʻllaniladi.

Ijtimoiy- siyosiy, ma'naviy-
madaniy, axloqiy- falsafiy
qarashlarni o'z ichiga oladi. Ixcham,
lo'nda va obrazli ifodalanadi.
Maqollar maxsus ijod qilinmaydi,
balki ma'lum bir sharoit taqozosi
bilan hayotiy tajribadan xulosa
sifatida yuzaga keladi. Har bir
maqolda o'sha xalqning qalbi, milliy
saviyasi ifodalanadi.

Maqollar ham she'riy, ham nasriy shaklga ega bo'lganligi uchun ham maxsus tur deb ataladi. Maqollar ixcham shaklga ega bo'lsa- da, katta hayotiy muammolarni o'z ichiga oladi.

O'zbek xalq maqollarini yozib olish XI asr, Mahmud Qoshg'ariydan boshlangan.

XVIII – XIX asrlarda yashab o'tgan M. Gulxaniy “ Zarbulmasal ” asarida 400 dan ortiq maqol ishlatgan.

Maqollardan namunalar:

- Jahl— dushman,
Aql — do'st.

Oy tunda kerak,
Aql kunda kerak.

- Belgi bo'lsa, yo'ldan adashmas,
Aql bo'lsa, so'zdan adashmas.
bo'lasan.

Elga qo'shilsang, el bo'lasan,
Eldan ajralsang, yer

- Chinordek bo'ying bo'lguncha,
Tumordek aqling bo'lsin.

Hunari yo'q kishining,
Mazasi yo'q ishining

Bulbul chamannu sevar, Odam vattanni.

Do`st so`zini tashlama,
Tashlab boshing qashlama.

Ilm aql chirog`i.

Bilagi zo`r birni yiqar,
Bilimi zo`r mingni yiqar.

Daryo suvuni bahor toshirar,
Odam qadrini mehnat oshirar.

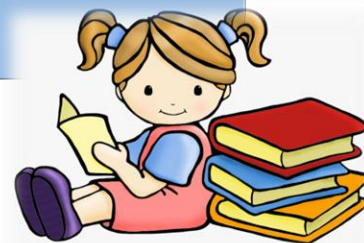
Bolalar xalq og`zaki ijodida maqol yetakchi o`rinda turadi, chunki maqol xalq yaratgan g`oyat chuqur va tugal ma`noli gaplar. Maqolda xalqning, bir necha avlodning aql- u farosati hamda turmush tajribasinng yakuni, shuningdek donishmandligi beriladi.

Balki shu sababli “ Otalar so`zi ” nomi bilan ham yurutiladi. Maqol janriga nafaqat yozuvchilar balki katta yoshdagi insonlar ham qayta- qayta murojat qiladilar.

Maqol yoshlarni ilm- u hunarli bo`lishga, mehnatkashlikka, vatanparvarlikka umuman olganda barcha insoniy fazilatlarga o`rgatadi.

Dono xalqimiz bejizga: “ So`z ko`rki- maqol ” deb aytmagan.

Topishmoqlar xalq og`zaki ijodining eng qadimgi va eng ommaviy janri. Jahondagi barcha xalqlar folklorida uchraydi. Topishmoqlarda xalq hayoti, turmush darajasi, urf-odatlari ma`lum darajada o`z aksini topadi.

Topishmoqda yechilishi mumkin boʻlgan soʻroq maʼjoziy maʼnoda ifodalanib uning maʼnosi yashirin boʻladi. Odamlar, ayniqsa bolalar, topishmoqda yashiringan narsani topishga, jumboqni bilishga qiziqadilar.

Topishmoqlarda narsa yoki hodisaga oʻxshatish, oʻzaro qiyoslash, taqqoslash orqali gavdalantiriladi. Topishmoqlar baʼzan nasriy, koʻpincha, sheʼriy shaklda boʻladi.

Topishmoqlar bolalarning soʻz boyligini oshirish hayot va uning hodisalari haqidagi tushunchalari va tasavvurlarini, idroki va mulohaza qobiliyatlarini kengaytirishda tarbiya vositasi hisoblanadi.

Topishmoqlardan doston va ertaklarda keng foydalaniladi. Topishmoq xalq ichida topmacha, jumboq, matal nomi bilan ham yuritilgan.

Topishmoqlar mavzusi tabiat va kundalik hayotda, ro`zg`orda, uchrab turadigan aniq hodisa yoki narsa yoxud boshqa tushuncha haqida bo`ladi.

Masalan: *Dum- dumaloq jajji oy, chaqib yesang g`ij- g`ij moy.* (Yong`oq)

Qo`li yo`q, oyog`i yo`q uy poylar. (Qulf)

Ko`pincha topishmoqlar mubolag`a yo`li bilan yaratiladi,
masalan: Bir chuqurda, ming chuqur (angishvona)
O`zi bir qarich, soqoli ming qarich (igna- ip)

Muallifga ega bo`lgan she`riy topishnoqlar chiston,
shuningdek lug`z deb ham yuritiladi. Chiston forscha so`z
bo`lib “ chist ” – nima , “ on ” – u ma`nosini beradi.

Chiston alohida she`riy janr ham hisoblanadi.

Bu janrda dastlab Navoiy , keyinchalik Uvaysiy samarali ijod
qilgan.

Masalan: Navoiyning “ Qalam ” , “ Tanga ” , “ Yumurtqa ” ,
Uvaysiyning “ Anor ” , “ Kun va tun ” chistonlari mashhur.

ertaklar.uz

**Odam, uning a`zolari va hislatlari haqida
TOPISHMOQLAR**

Topishmoqlardan namunalar:

- Lenta kabi cho'zilib,
Yurtni yurtga ulaydi.
Do'stni do'stga uchratib,
Qalbgga sevinch qalaydi.

(Yo'l)

- Qo'shaloq tovoq,
Ichi to'la yog'.
(Yong'oq)

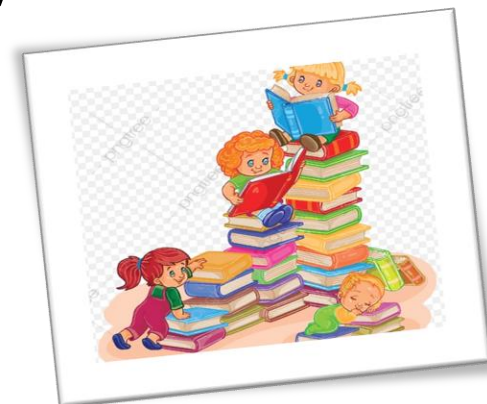
Bulut desang, bulutmas,
Yerdan ko'kka suzadi.

Ko'zga, burunga kirsa,
Asabingni buzadi.

(Tutun)

Keragida suvga otasan,
Qimirlashin poylab yotasan.

(Qarmoq)

Talabalar uchun mantiqiy topishmoqlar:

1. Tuyaqush o`zini qushman deb ayta oladimi?

2. Juda och qoringa nechta tuxum yeyish mumkin?

3. Dunyodagi har bir narsa uchun nima kerak?

4. Choynak bilan qopqog`i uchun bola 11 so`z to`ladi, choynakning narxi qopqog`iga qaraganda 10 so`m qimmat. Qopqog`ning narxi qancha? $50 \text{ tiyn} + 10 \text{ so`m} = \text{choynakning narxi}$

5. Qaysi odam oldida podshoh ham bosh kiyimini yechadi?

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT!

@Aziza_shaymardanova

O'qituvchi:
Shaymardanova A.